

NEURTU ADITZAREN ERREGIMENAZ

Leioa, 1994.10.04
Iñaki Azkune Mendia,
Elhuyar Kultur Elkartea

Euskaltzaindiko Gramatika batzordeak bere bileretan “neurtu” aditzaren erregimenaz izandako eztabaida dela eta, Elhuyarkideoi iritzia eskatu zitzaigun. Hitz gutxitan, beraz, arazoa aurkeztu eta horri buruz gure aburu edo proposamenaren berri emango dugu.

Arazoaren aurkezpena

Euskaltzaindiko batzordeak dioenez, euskal literatura klasikoan *Mattinek etxea neurtu du* eta antzeko perpausak ugari dira, hor “neurtu” aditz iragankor arrunta delarik. Euskaltzaindiko batzordeak dituen datuen arabera, ordea, *Etxeak 10 metro neurtzen du/ditu* bezalako formarik ez da agertzen. Forma horiek tradizioz gabeak eta aski berriak omen dira.

Zientzilarien artean *Angelu horrek 10 gradu neurtzen du/ditu* forma eta antzekoak maiz erabiltzen direla eta, ezinbestekoak diren ala ez galdetzen zaigu, hau da, *Angelu hori 10 gradu da* edo *Angelu hori 10 gradukoa da* formak erabilia ordezkatzetik ez ote dagoen.

Arazoari buruzko iritzia

Lehenik eta behin zientzia eta teknikaren alorreko hizkuntz erabilerak bermatu behar duen zehaztasunaren ikuspegitik, *A-k hainbeste (unitate) neurtzen d(it)u* (“Etxe horrek hamar metro neurtzen du”) moduko adierazpenak erabiltzea gure ustez “ezinbestekoa” ez da. Horren ordez *A-k hainbeste (unitate)ko dimentsioa du* (“Etxe horrek hamar metroko luzera du”), *A hainbeste unitate + dimentsioari dagokion adjektiboa* + *da* (“Etxe hori hamar metro (luze) da”), *A-k hainbeste unitate ditu* (“Etxe horrek hamar metro ditu”), *A hainbeste unitatekoa da* (“Etxe hori hamar metrokoa da”) etab. bezalako egiturak erabil daitezke.

Horregatik ELHUYAR Hiztegi Entziklopedikoan “neurtu” aditza *zerbaiten edo norbaiten neurriaren balioa zehaztu* esanda definitu genuen, hau da, *Mattinek etxea neurtu du* adieraren arabera. Hemen tradizioarik gabekotzat hartzen den *norbaitek ala zerbaitek halako neurria ukan* adiera (“Mutil horrek metro t’erdi neurtzen du”, “Angelu honek 10 gradu neurtzen du”, etab.) zalantzazkoa zelako ez genuen ipini.

Dena den, *Angelu honek 10 gradu neurtzen du* eta antzeko egiturak askotan *Angelu horrek zenbat neurtzen du?* bezalako galderen erantzunak izaten dira.

Arazoari beste alderdi batetik begiratu, esan beharra dago teknika-ren munduan elementu eta pieza askoren neurriak (torlojoenak, adibidez) estandarizatuta daudela. Nazioarteko Estandarizatorako ISO erakundeak, esaterako, torlojoen diametroak araututa dauzka. 1,6; 2; 2,5; 3; 4; 5; 6; 8; 10; 12; 16 ... milimetro diametroko torlojoak egiten dira, eta ez, adibidez, 3,25; 7,1; 11 edo 13 milimetro diametrokoak. Horregatik mekanikarien munduan *Zenbatekoa da torlojo hori?* galdetzen da, galderagileak eta erantzuleak estandarizazioaren berri dutenean, eta erantzuna *Hamar milimetrokoa da* motakoa izaten da. Baina estandarizatu gabeko edozein piezaren neurria jakin nahi denean, *Zenbat neurtzen du pieza horrek?* galdetu ohi da, eta erantzuna normalean *15 zentimetro neurtzen d(it)u* motakoa izaten da.

Badakigu piezak berak ez duela neurtzen; pertsonak baizik (pieza beste batek neurtzen du, hau da, piezak ez du neurtzen; piezak neurria dauka). Alde horretatik *Zenbat neurtzen du?* edo *Hamar zentimetro neurtzen d(it)u* erantzutea erdarakada litzateke.

Dena dela, gaur egun zientzilariek eta zientzilaria ez diren euskaldun arruntek (edozein mekanikarik, zurginek ...) *Zenbat neurtzen du?* eta *Hamar zentimetro neurtzen d(it)u* egiturak oso maiz erabiltzen dituzte. *Leiho horrek zenbat neurtzen du?* galdera egiten da normalean, eta ez *Leiho hori zenbatekoa da?* Zenbatekoa den galdetzeak, gaur egun galderagileak eta erantzuleak estandarizatutako leihoen neurriak (70 zentimetrokoak, 80koak, 90ekoak ...) badakizkitela eta araututako baten galde egiten duela esan nahiko luke.

Beraz, *Angelu horrek zenbat neurtzen du?* eta *Angelu horrek 10 gradu neurtzen d(it)u* egitura saihesterik badagoen arren, jende arruntak nekez baztertuko duela iruditzen zaigu; *Zenbat balio du?*, *Zenbat pisatzen du?* eta antzekoak ondoan izanik endemas.

Bestela esan, gaur egun *Zenbat neurtzen du?* eta *Hamar zentimetro neurtzen d(it)u* egiturak okertzat jotzea “galdutako gerra” litzateke.